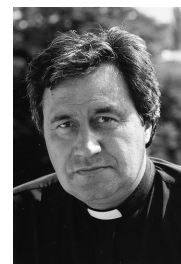

M. Szabó Zsuzsa

PORTRÉ-TORZÓ LÁSZLÓ ATYÁRÓL

Ezen írás elejére némi bevezető, magyarázat szükségeltetik. László Atyát csaknem három évtizede ismerem (ismerem?). Az 1979/80-as tanévet együtt jártuk ki a MÚOSZ Bálint György Újságíró Iskolájában (azóta Akadémia). Amikor egy felnőtt, diplomás ember (hiszen oda csak már valamilyen téren felsőfokú végzettséget szerettek kerülhetek – persze, akadtak kivételek) beül az iskolapadba, ismét gyerekké válik. Így aztán mi is rosszalkodtunk, súgtunk egymásnak, puszkáltunk, ha úgy adódott. És nagyon élveztük az akkori Magyarország talán legszabadabb szellemű iskoláját.

Az Atyához szinte véletlenül csapódtam oda: a nagyelőadásban voltunk, és a hallgatók benyomulásakor észrevettem mellette egy szabad helyet. Odaültem, és megkezdődött a beszélgetés, ami barátságáig „fajult”. Volt, hogy nyolc évig nem tudtunk egymásról semmit, de amikor valahol összefutottunk, mintha tegnap láttuk volna egymást utoljára, úgy folytattuk. Én vidéki napilapos voltam Miskolcon, Ő időközben országosan ismert médiasztár lett. Ha az ún. éjszakai „betelefonálás” rádió- és tv-műsorai szóba kerülnek, máig mindenki odáig van érte. Jó szívvel emlegetik okos, bölcs szerepléseit katolikusok, más vallás hívei és a nem hívők egyaránt.

Jellemző, hogy majd’ egy éve Budapesten élek, dolgozom, és ez alatt kétszer beszélgettünk személyesen. A kapcsolattartás főként e-mailek, sms-ek formájában zajlik – mert László Atyát akár száguldó tisztelendőnek is lehetne hívni. Szinte mindennel foglalkozik: állandóan tárgyal, vidékre jár misézni (kevés a pap), gyerekeket üdültet, síelni, sportolni viszi őket, próbál valamit tenni a Fradiért, a hajléktalanokért, aktívan focizik a papi csapatban... Mindezt olyan tempóval, amit egy átlagos ember nem igen bírna. Ez év február 25-én tartotta 60. születésnapját. Ez alkalmából másfél órán keresztül beszélgettünk, hogy megvessük egy ünnepi portré, egy köszöntés alapjait, de nem sokra mentünk. Beszélt, beszélt, én jegyzeteltem, járt a diktafonon, de semminek nem értünk a végére. Mivel nem sok a remény, hogy hamarosan újra összejöjjünk befejezni, maradjon ez az írás amolyan portré-torzó. Talán megérezni valamit a lényéből...

Harminc év barátság megengedi a tegezést; így ennél

maradunk. És most, a bevezető után következzenek, mit sikerült „kiszedni” belőle ...

Az indíttatás

– Azt könnyen elhiszem, hogy hat éves korodban katolikus pap akartál lenni, azt már nehezebben, hogy tisztában voltál azzal, mivel jár ez a hivatás...

– Pedig tisztában voltam, ha a cölibátusra gondolsz, azzal is. Világos és egyértelmű döntés volt, ami fokozatosan mélyült el. Tudtam, milyen teendői vannak egy papnak szolgálata folyamán. De gyerekkoromban például fel sem mertem nézni a kórusra, nehogy elszúrjam. Én olyan pap akartam lenni, aki nem prédikál hatalmas tömeg előtt, nem könnyű ám sok ember előtt beszélni. Gondoltam, talán nem kell mindig azt csinálni. Menekvésnek tűnt ettől a háttal misézés, ami bizonyos biztonságot adott, ám az 1964-es II. Vatikáni zsinat ezt megszüntette, ami nem tette könnyűvé a dolgomat.

Atyám

– Közismert, hogy négy – mégpedig négy fiú! – gyermekes családba születtél...

– Hálás vagyok a családomnak; érdekes családi légkörben láttam meg a napvilágot 60 évvel ezelőtt. A négy fiú közül én voltam a második. Utánam következő öcsém meglehetősen hamar érkezett, így sosem én voltam a kedvenc.

– Jelentett ez valamiféle bizonyítási kényszert?

– Inkább laza verseny a testvérek között. Én ál-

talában a laza versenyek híve vagyok, megmutatkozik ez a sportban is, ahol a kemény, ütkezésig menő mérkőzéseket elkerülöm. Azért is szerettem régebben a kosárlabdát, mert még nem volt ilyen kemény, test-test ellen való sportág, mint mostanában.

– *Egy gyermek életében meghatározó az iskola, az indítás. Szeretted-e a suliba járni?*

– A Horváth Mihály téri gyakorló általános iskolába jártam (a mai Fazekasba), ami az országban a legjobb volt. Nem szerettem odajárni. Magába húzó, extrovertrált gyerek voltam. A költőt idézve: „s hogy ne feleljek aznap, egy kőre léptem én...”. Hetedikes voltam, amikor először jelentkeztem egy órán; és végig az iskolában bekaszliztak ilyenek. Amikor beindult az úttörőmozgalom, én azt mondtam, hogy nem akarok úttörő lenni. Az osztályfőnököm kérdezte, miért nem, én azt válaszoltam, hogy pap akarok lenni. Erre ijedten mondta, ne beszéljek róla. „Ne tessék ilyet kérdezni!” – vágtam vissza.

– Hazug világnak éreztem az iskolát, az elején többnyire ketteseket vittem haza. A vége felé javultak a jegyeim, és csak azért imádkoztam, vegyenek fel Esztergomba, a ferencesekhez. Ez a szüleimnek, akik egyébként nem foglalkoztak a karrierépítéssel, mint manapság szokás, szintén fontos volt. Végül is: mindig jó helyen voltam. Amikor felvettek, a lelkemben valahol szárnyaltam, boldog voltam.

– *Azt mondják, az ilyen egyházi iskolákban kemény fegyelem uralkodik...*

– Valóban. Elég kemény iskola volt, de a sporttal, ami sokat jelent nekem ma is, ott találkoztam igazán. Egyetlen civil tanárunk volt, Kékesi Tibor tornatanár, akit csak Kekinek hívtunk. Ő rendre megkardlapozta a lustákat, a lajhárokat. Ott bizony nem volt diák, aki nem mászott fel a kötélre, mert akkor jött a kardlapozás. Ezt nem éreztük szadizmusnak, egyszerűen úgy gondoltuk, a javunkra van. Sőt: nem illett ez ellen tiltakozni vagy lázadni. Inkább éreztük mögötte azt a szeretetet, ami mögött nevelni akart. Keki a 78. születésnapján vallott erről: aki nem jó labdarúgó, az jó tornász, aki nem jó tornász, az jó kosaras. Mindenkinék igyekezett megtalálni a maga műfaját a sportban. Elindultunk megyei bajnokságokon is, és nem egyszer bizony első helyezést hoztunk el, például kosárlabdában, ami nekem hallatlan si-

kerélményt jelentett.

– *Hogy érezted magad abban a zárt közösségben? Gondolom, hiányzott a család, hiszen még kisfiú voltál...*

– Az első idő nehéz volt, hiszen négy hónapig nem engedtek haza, csak karácsonykor, ami már kapcsolódott a papi szolgálathoz. Biztos, hogy akit odakényszerítettek, az rabnak érezte magát. Aki azonban megértette az atyák szándékát, akikre most is szeretettel gondolok, és igyekezett együttműködni velük, az egy életen át hálás nekik, még akkor is, ha néha morogtak egy kicsit a rend és fegyelem miatt. A kemény napirend szerint hatkor keltünk; akkor, vagy fél hétkor már lehetett misére menni. Fél nyolckor reggeli és nyolckor kezdődtek az órák.

– Az első otthon töltött karácsonyom több szempontból is érdekesen alakult. A három testvérem nagyon figyelte a hibáimat, hiszen akár a földre szállt angyal, olyan voltam. Soha nem felejttem, hogy az első hibámnál lecsaptak, és a szünidő végére visszazökkentem a régi testvéri üzelmek világába. Annál is inkább, mert az a téli vakáció igen hosszúra sikeredett. Ma is emlékszem a távirat szövegére: „Kedves fiam! Bevonulás később, értesítést küldök.” Akkor volt a szénszünetek ideje. Boldog voltam, mert ellógtam a szünidőt, a kötelező olvasmányokat, így hirtelen időt nyertem a pótlásukra. De ebből semmi nem lett. Ez egy lecke lett számomra. Ahogy Hamlet mondja: „A tett halála az okoskodás!”. Ezt éltem át akkor. Mivel okoskodtam, hogy mit miért kell csinálni, nem is lett belőle semmi.

– *Gimiben a fiúknak hirtelen fontossá válik a másik nem, a lányok...*

– Akik csajoztak a kimenőben, azoknak börtön volt a gimnázium. Folyton rágódtak. Mit csinál a lány, amikor ők ott bent tanulnak? Aki betartotta az atyák javasolta formákat, az jól érezte magát az iskolában, akár csak jómagam...

– *Hány év volt az esztergomi Temesvári Pelbárt Gimnázium, és mivel záródott?*

– Természetesen, érettségivel, szabadon választott tárgynak a hozzám meglehetősen közel álló kémiát választottam, mert nekem az kedves és érdekes volt.

– *A sikeres érettségi után jött a felsőbb fok.*

– Az Esztergomi Hittudományi Főiskolán, majd Pesten, az Akadémián. A pappá szentelése a ba-

XX. SZÁZAD

zilikában történt 1971. június 20-án. Majd 1980-ban doktoráltam le. Ez a felszentelési szertartás meglehetősen érdekes, sokan kérdeznak róla.

– *Mi tagadás, érdekes a kívülről. Ott fekszenek a kövön a kispapok, széttárt kezükkel és testükkel keresztet formálva...*

– Ott meg kell halni. Meghaltam, és felálltam, mint nemzeti hős... Azt hittem, nagyot adtam. Feltettem a kérdést magamban, mint annak idején Péter az Úrnak: „Nézd, mi mindenünket elhagytuk és követtünk téged. Mi lesz hát a jutalmunk?” Jézus így válaszolt: „Bizony mondom nektek, ti, akik követtetek, a megújulásakor, amikor az Emberfia dicsőséges trónjára ül, ti is ott ültök majd vele tizenkét trónon, és ítélni fogtok Izrael tizenkét törzse fölött. Aki nevemért elhagyja otthonát, testvéreit, nővéreit, apját, anyját, feleségét, gyermekeit vagy a földjét, százannyit kap, s az örök élet lesz az öröksége.” Én ebből 67 százalékot már megkaptam. Biztos vagyok benne, hogy nem hiába vállaltam. Ugyan nincs saját gyermekem, de rengeteg ember atyja lettem. Ez a száz nem száz évet jelent, hanem lelki, szellemi értelmű... Meg fogom kapni a százat.

Ötvenhatban felnőtt

– *A gazdagréti Szent Angyalok templomában a Jézus keresztre feszítését ábrázoló kép (amit mellesleg te festettél) áll egy 1956-os, belül lyukas zászló... Sokaknak nem tetszik, mondják, behozza a templomba a politikát..*

– Ez utóbbiról nem tudtam, de talán többen megértik, miért van ott, ha elmondom a történetét. No és az én találkozásomat 1956 forradalmával. Akkor 8 és fél éves gyerek voltam, aki október 23-án hirtelen felnőtté vált. Mi ugyanis a nyolcadik kerület, Baross utca 118 szám alatt laktunk. Hallottam a lövéseket, tudtam, hogy ezek bizony nem a Városliget céllövöldéjének a lövései. A szemem előtt történt egy haláleset. Elindult egy teherautó, ami áthajtott egy fiatalemberen, aki szörnyethalt, majd egyszerűen felhajították a teherautóra. És jöttek a háborús élmények: a pince, a gyertyafény, a szilvalekvár, a kenyér. Az érzelmi hullámzások: bizakodás, apátia, hisztizés. Hihetetlen előadás volt az egész, az élet színéről. Ott és akkor találkoztam először a halál lehetőségével, amikor kiszöktem a pincéből. Egy orosz katona gépfegyverezte a házakat. Láttam az Iván szemét, találko-

zott a tekintetünk. Ő is tudta, én is tudtam, hogy lelőhetne. A kételtű terepjáróról a házakat lőtte körbe, derékig kihajolva az emeleteket sorozta végig. Ettől vakolatos lett a ruhám, és amikor be mentem a pincébe, apámtól kaptam két erős pofont. Ennyivel úsztam meg. Apám pofonja olyan takaros volt, éreztem az arcomon a gyűrűjét. Szerencsére csak egyet, egy vékony eljegyzési gyűrűt hordott...

– Visszatérve a templomi zászlóra. Valóban eredeti '56-os zászló. Vizi János 18 éves, érettségi előtt álló gimnazista holttestét fedte, akit a rádió elől egy ajtóra fektetve vittek el. Ezen az ajtón szállítva, ezzel a zászlóval letakarva vitték végső nyughelyére. Ötven évig őrizték titokban a zászlót, a forradalom 50. évfordulóján egyetemisták hozták ajándékba. Hogy politikai tartalma van? Nem baj, méltó ereklye a templomban.

Templom belső

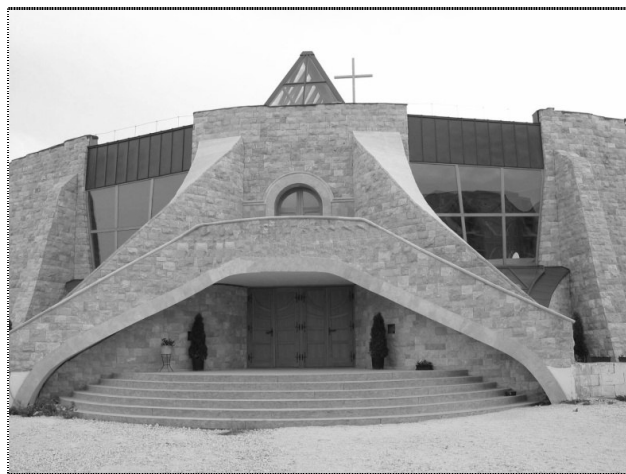
Sokoldalúságáról ismert

– Pilóta vagyok, repülőgépet vezetek, vitorlást, autóbust, teherautót, minden járművet. Holnap viszek egyetemistákat síelni Ausztriába. De mindegy, ez felszínes dolog. A lényeg, hogy egy nagy családnak vagyok az atyja. Én tudom, hogy a lelkemben mennyi papnak, tanárnak van nyoma, és biztos vagyok benne, hogy nem hiába vállaltam fel ezt a szolgálatot. Szégyen lenne, ha most példákat mondanék, amikor tudom, hogy az emberek éle-

tének a része vagyok. Tisztelem azokat, akik a tesztüket edzik, a szellemüket fényesítik, de mint halottad az előző telefonomat, éppen azt beszéltem meg egy gimnazistával, mit tegyen a személyisége fejlesztése érdekében. Ez egy nagyon intim dolog, de lehetőséget adok neki, hogy a személyisége most, ebben a kamaszkorban tegye meg a változást.

– *A te nevedhez fűződik, hogy közösséget hoztál létre itt, a gazdagréti lakótelepen, ami nem egyéb, mint panel-halom, és ha nem is túl gyorsan de 1994 óta épül a Szent angyalok temploma...*

– Először Makovecz Imrében gondolkodtunk, aki adott is egy tervet 3 és fél év után, cirka fél millióért. Ami ahhoz képest volt nagy összeg, hogy ingyen készítve, csak a rezsi megtérítését kérte. A félmilliót ugyan kifizettem, de nem tudott egy pecsétes engedélyes tervet adni. Akkor mindenki ellenére azt mondtam, hogy váltani kell. Csináltam egy ötletbörzét, 3 hét határidőt adtam, és Koppányi Imre terve nyerte meg. Ő gyakorlatilag azokat a szempontokat végig vitte, amit építészeti kérttem tőle.

Szent angyalok temploma

– *Sokan bírálják a templomot, hogy olyan amfiteátrum-jellegű...*

– Így akartam. Hogy meddig fog épülni? Ha most elnyernéd a milliárdos lottó-főnyereményt, és a felét nekünk adnád, egy éven belül kész lenne. Az építkezés elhúzódásának oka egyedül a pénzhiány. Ha sikerül valahogy összeszedni ötvenezer forintot, azt máris „beépítjük”, így haladunk... Tehát, maradjunk annyiban: sokkal, de sokkal fontosabb a lélek temploma, és ezt az építkezés elején megmondtam. Nem volt templomunk, de

már volt hitünk.

– Ismert hogy Aranyoson (Borsod-Abúj-Zemplén megye alig 100 lakosú helyisége, amely még csak nem is falu) ott alakítottunk a közösséggel egy ifjúsági tábort. Oda szoktam vinni gyerekeket, nagyobb diákokat nyaralni, lelki gyakorlattal egybekötve. Egyszer, amikor Miskolcon át jöttünk hazafelé, elhatároztuk a gyerekekkel egy himnusz megalkotását. El is éneklünk.

– *És így tesz. Szép baritonja betölti a termet, ahol ülünk. „A város szívéből térve/ angyal tekint az égre/ szárnyait kitérve/ Őrízve kincseidet. Isten gazdagon megáldja, aki munkálkodik./ Isten, Gazdagrétet áldd meg, óvjanak angyalaid!*

Buszfestés

– *(Beszélgetés közben többször csörög a mobilja, eligazít, tanácsot ad.)*

– Meghálnék nélküle, ez a telefon egy áldás. A mobilt nekem találták ki, csak akkor kapcsolom ki, ha tárgyalok, beszélök. A templomnál 24 órás diszpécseri szolgálat van, 3-4 óránként rákérdezek, mi a helyzet.

– *Sokan mondják, gyakran nem kis irigységgel, hogy „médiapap” vagy. Hogyan váltál azzá? Aki-vel beszéltem média-szerepléseidről, főként az ún. éjszakai „betelefonálós” rádió- és tv-műsorokról, felekezet nélkül mindenki el volt ragadtatva tőled...*

– Azért, mert engem nem zavar, hogy ki milyen vallású. Szóval: én az Isten szemével szeretném nézni a világot, az így tuti. Egy ember bárki lehet, Ő akkor is az Isten teremtménye, képmása. Ha az Istennek jó, nekem is jó. És ha valaki rám haragszik, holott én nem bántottam meg, tudom, hogy valami más dolog miatt sérült. Ha ezzel segíték, könnyen kérek tőle bocsánatot más nevében is.

Régóta nem ír újságot

– Hogy miként kerültem média-közelbe? Az úgy történt, hogy nem akartam média-szereplő lenni, mindig csak pap. A lelki vezetőm, aki 8 évig a ferences P. Aladár volt, azt mondta, „neked tudós papnak kell lenned!”. Ő nagyon bízott bennem, megsejtett bennem bizonyos kvalitásokat. Mint sokan mások meg nem. Anyámnak nagyon jól esett, ő bízott bennem. Neki igaza volt, mert én alapjában véve elméleti ember vagyok. Mindent elméletben gondolok végig. Aki gyakorlati, az bezárkózik a tapasztalat zsákutcájába. Példa erre, hogy bár pilóta (is) vagyok, megismertem a sárkányrepülést, és természetesen először elméletileg néztem utána. Nagyon tetszett, és szerettem volna, hogy nekem is legyen. De amikor láttam, hogy az irányítókarja éppen ellenkezőleg működik, mint a repülőé, ami nálam már reflex-szerű mozdulat. Tudniillik, az irányítás súlypont-áthelyezéssel történik, ami pontosan ellentétes irányú mozdulatokat kíván a pilótától, mint amit a repülőn már reflexszerűen sajátjává vált. Sok pilóta, aki sárkányrepülőre váltott, éppen azért halt meg, mert leszálláskor a kart ugyanúgy maga felé húzta, mint a repülőn, holott az ellenkezőjét kellett volna tennie. Ezért inkább elálltam tőle.

– Csak olyan dolgokba fogok bele, ami ha cserben hagy, tudom folytatni. Ilyen a busz, a teherautó és a többi jármű.

– *Még mindig nem tartunk a médiánál...*

– A szemináriumban sajnos – ezzel nem értek most már egyet – az volt a legsúlyosabb kritika valakinek a dolgozatára, hogy „újságíró stílus”. Ez egy mély megvetés volt. És nekem azért fájdalmas, mert ma már látom, hogy a mai újságírás valóban lesüllyedt egy fájdalmas mélypontra. Pedig a klasszikus magyar újságírás, az, amit Ady, József Attila, Kosztolányi, Mikszáth fémjelez. Egyház-történész akartam lenni, Zakar András javasolta, hogy ha egyszer így állnak hozzád, akkor próbáld publikálni. Így keveredtem a média felé. Viszont abban az időben az Állam- és Egyházügyi Hivatal álláspontja volt, hogy csak az publikálhat, aki elvégzi az újságíró iskolát. Így kerültem oda. És valójában én ott nagyon jól éreztem magam, az ország egyik legszabadabb szellemű iskolája volt. Úgy gondolták, hogy itt majd átnevelnek...

– *Ami persze nem jött össze...*

– Nagyon jó iskola volt. Talán emlékszel, maga Bajnok Zsolt, a Tájékoztatási Hivatal elnöke mondta egy előadáson: „Két mondattal egységbe tudnám fogni az országot: 'Édes Erdély itt vagyunk...' és a másik: 'a vezetőink hülyék'. Nagyon szép időszaka volt az életemnek, olyan pap voltam, akár a héthatár. A főiskolán, az egyetemen az ember nem gyerek, de még nem is felnőtt... felelőtlenül boldog.

Szilenciumra került

– Alig kezdtem el írni, hamarosan szilenciumra kerültem. Ez még akkor volt, amikor 3 évente lehetett nyugatra menni egy hónapra. Ez alatt kivették az újságból (Katolikus Szó) a cikkemet azzal, hogy disszidáltam. Amikor kiderült, hogy nem, utána ők akartak megvédeni. Én felháborodtam az eljárásról, és otthagytam az újságot. Azt mondtam, hogy abszolút egyet értek, egy ilyen fráterrel nem szabad ezt a társaságot megterhelni. Gyakorlatilag a rendszerváltásig szilenciumon voltam; hiába írtam, nem hozták le a cikkeimet.

– *Közben persze – mint mondják, a tehetség megtalálja útját – népszerű lettél, és a magad esze, tehetsége révén, ez kétségtelen. Mostanában azonban ritkultak a szerepléseid.*

– Most újra szilenciumon vagyok. Szinte az összes médiából kinyomtak két éve, mióta nyakamba vettem a Fradit. Egyébként a jelenlegi ideológia nagyon jól tudja, hogy az ő malmukra az hajtja a vizet, ha valaki szélsőséges, őket nagyon szeretik. Mert azokat nagyon hamar lehetetlenné lehet tenni, még ha igazuk van is, de a stílus miatt könnyű elintézni őket. Például: nem egyszer voltam tanúja, hogy valaki több milliárdos sikkasztással úgy kért helyreigazítást, hogy magáért a sikkasztásért nem, de hogy egy fogkefét is ellopott, azért igen. Nagyon erősen át van politizálva minden, és az egyház ezt változatlanul dermedt békaként éli meg. Még remegni sem mer, mint miskolci kocsonyában a béka. És valójában, én ezért vagyok más. Intézmény – mondják sokan –, holott nem akartam az lenni. Minden papi szolgálatot szeretek, a legboldogabb akkor vagyok, ha prédikálok, végzem papi teendőimet. Ugyanolyan szeretettel ülök a haldokló mellé, mint az óvodások közé.

Nem nyalogatja a sebeit

– A legnagyobb álmom egy hospice létrehozása, hogy olyan szeretettel vegyük körül azokat, akik búcsúznak, mint akik közénk jöttek.

– *Úgy láttam, nagy gyülekezeted van...*

– Nagy az én lelkiismeret-furdalásom és felelősségem ezért. Két alapelvem van: nem nyalogatom a sebeimet, és senkitől nem várok semmit. És ez nem sértődöttség, hanem élettapasztalat. Értsd meg, volt egy átkattanás az életemben. Amikor III. éves kispapként karácsony szenteste a vacsoránál a Szemináriumban megkérdezték, kinek van jogsija motorra, hogy átvigyen Dorogra egy karácsonyi magnó-kazettát, ami abban az időben nagy kincs volt, én vállaltam. A sűrű hóesésben, motorral indultam el. Azon az éjszakán kinn a hidegben, egyedül – távol a meleg szentestei gyertyafényes hangulattól... igen ott értettem meg a karácsony üzenetének lényegét. Csak adni és adni... És tudod, amikor nem kapni akarsz, hanem csak adni. Ebben nincs keserűség. Utólag olvastam, hogy az agyban ilyenkor boldogság-hormon keletkezik...

– *Neved, amelyen kevesen ismernek dr. Lipp László. Mindenki csak László Atyaként említi. Ez a Lipp név meglehetősen idegen csengésű.*

– Nem tudom az eredetét, sosem foglalkoztam családfa-kutatással. Meg egyébként is: a lényeg, hogy a nevem ellenére magyarrá lettem. Olyan ember vagyok, akit magyarrá tett „ész, erő, akarat”. De nekem mindig is magyar tudatom volt. A magyarság lényege egy feladatnak a vállalása, a kultúrának, ami Szent Istvánnal jegecesedett ki Európában. A magyarság eredetben, származásában összetett, kultúrájában visszanyúl az avar, hun, sumér kultúrába. Egy dolgot nem szabad elfelejteni, hogy Krisztus papsága a Melkidzek-i papság. Ábrahám genetikailag viszi végig az üzenetet, Istennek az üzenetét. Nézd meg! Ábrahám és Melkidezek kortársak, Ábrahám azt mondja: te pap vagy mindig. Ábrahám és a zsidóság bikákat, véres áldozatokat mutatott be, Melkidezek kenyeret és bort – még egyszer hangsúlyozom, Ábrahám kortársaként.

– Ami hihetetlenül fontos, hogy Isten a pogányságról sem feledkezik meg, és Melkidezekhez vezeti vissza Krisztus papságát. És mindaz, ami a világban kultúráérték és áhítat, abból nem tudom kizárni Isten jelenlétét, még akkor sem, ha más a

vallás, más az identitás. De a katolikus egyház papjának nem az a célja, hogy én egy „üdvösséggyártó szakmunkás” legyek, hanem hogy világítótorony. Mert világítótorony vagyok, világítok. És meg vagyok győződve róla, hogy a helyes utat járom, egy üzenetnek a hordozója vagyok, és ennyi. Tehát: a tükör nem lehet büszke éjjel, ha sötét van, de nappal akár egy hajórajt is képes meggyújtani.

A magyarságról

– Ott van Betlehem, ahol az isteni üdvözítők köszöntik a zsidó pásztort. És néhány hónap múlva megjön a három napkeleti bölc, akinek megint ugyanúgy nem tudjuk az eredetét, mint Melkideznek. Látod ezt a fantasztikus összefüggést! Elfogadja a nem választott nép, a nem zsidó hagyományát. A magyarság ide pedig úgy jön, hogy minden népnek, minden embernek megvan a maga feladata. De a magyarság már Szent István korában, a sorsában mutat egy olyan előremutató dolgot, amikor az Európai uniót mi találjuk ki, a Szent-korona tannal. Különböző nyelv, de egységes nemzet, ezt még ma sem fogadja el az EU. Trianon után száz évvel egy szellemi hazát tudunk felmutatni. Melyik ország az, amelyik képes elviselni a kétharmad részének az elvesztését? Melyik ország az, amelyik képes elviselni a belső árulók diadalát, tobzódását? Nekem nem ezekkel van bajom, hanem azokkal, akik a magyarság kultúráját, értékrendjét, nem is tudom, hogy fogalmazzak, akiknek megvan a felelősségük, mert többet látnak, és kevesebbet adnak. Mikor például a magyarság nevet összekeverik a magyar pogánysággal. És idejön Velencéből egy Gellért nevű szerzetes, a maga római műveltségével, mint teológus a skolasztikus műveltségével, ő fedezi fel, hogy amit mi Babamáriának mondunk, az nem más, mint a Boldogságos Szűz Mária. Ő fedezi fel ennek a népnek a hitet, azokat az értékeket, amelyeket „talján honban” nem vett, nem vehetett észre.

– A magyarság, eredetében is – ez a disszertációm témája –, hogyan vehette fel a kereszténységet vértanúk nélkül. Mert Szent Gellért halála politikai áldozat volt, nem vallási. Hogy visszatérjünk a magyar ősökre. A nép tiszta erkölcsű volt, a lopást gyalázatos bűnnek tartották – kezdve a szkí-

táknál és így tovább. Egynejtűségben éltek, pedig akkor is magas volt a csecsemőhalandóság. Mégsem volt szükség a többnejtűségre, mint a zsidók-nál. Sőt: Mózes engedélyezte a válást is, csakhogy fönmaradjanak. És itt van az a szellemi, lelki töl-

tés. Nálam ez a magyarság és katolikum így fonó-dik hihetetlen egységbe. Meggyőződése, hogy ennek a népnek küldetése van, és ehhez nekünk kell pontosan ebben a nagyon gyalázatos mai vi-lágban megtalálni a szellemi-lelki felemelkedést.

Zsiros Sándor

A SÁROSPATAKI SZENT ERZSÉBET KULTUSZ ÚJRAÁLMODÓI

a „zsolcai”

Szathmáry Király Johanna és férje, J. Horváth Tamás

Még a 19. században élt itt Felsőzsolcán egy, a jótékonyágáról, műveltségéről országos hírnű nagyasszony, Platthy Ida, asszonynevén Szathmá-ry Király Pálné. A helyi földbirtokos család tagja – mai értékben – több százmillió forintot, talán egy milliárdnál is többet költött saját vagyonából a szegények, elesettek, árvák s főleg a gyermekek támogatására, istápolására. Iskolát, óvodát, kórhá-zat, menhelyet létesített Felsőzsolcán, Miskolcon. Támogatta az egyházakat, a nők iskoláztatását, s családjával, a Szathmáry Király családdal együtt lelkes híve és támogatója volt a sárospataki kollé-giumnak. Ma Felsőzsolcán nevével óvoda hirdeti emlékét. Jó évtizeddel ezelőtt levéltárakban, régi iratokban, dokumentumokban kutattam e nagy-szerű asszony életét, tevékenységét, és amikor összeállt előttem karaktere, kortársai között is ki-emelkedő egyéniségének képe, szívjósága, segítőkészsége, akkor sajnálkozva méltáztam azon, miért is nem most él Zsolcán ez a kiváló nagyasszony, persze nem is álmodtam arról, hogy újra megje-lenhet.

Mégis, néhány évvel ezelőtt e nemes család egyik régi birtokán létesített múzeum ünnepségén összehozott a sors a család egyik jeles tagjával, Szathmáry Király Hanna asszonnyal, aki nagy mű-veltségű, sok nyelvet beszélő, széles látókörű és érdeklődésű, szuper aktív, folyton tevékenykedő, a magyarság ősiségét, őshazáját kutató. Szent Er-zsébet tisztelője, rajongója és sárospataki kultu-szának felelevenítője. Szuggesztív egyéniség, messze ható aurája van – mondják ismerősei.

Én is ezt éreztem ez első perctől kezdve, meg azt, kell, hogy igaz legyen, kell lenni reinkarná-

ciónak, visszatért Platthy Ida Szathmáry Király Hanna révén.

Az ő hatására szerveztem meg Felsőzsolcán a Szathmáry Király Társaságot, melynek vezetését most Putz József igazgatóhelyettes úr látja el, s a Hanna asszony által feltámasztott és kifejlesztett Szent Erzsébet sárospataki kultuszának hatására hoztuk létre a zsolcai Rózsa Klubot, melyet mi is Szent Erzsébet kultuszának, szellemiségének ápo-lására alakítottunk.

A Németországban élő segítőkész asszonnyal „itthon”, Felsőzsolcán beszélgetünk a család régi, de felújított kastélyában, amely ma kiállító terem-nek, múzeumnak és könyvtárnak ad helyet. Mondom „itthon”, mert bár ő Budapesten született, de a családja éveken át Zsolcán élt, s édesapja is, Szathmáry Király Géza is itt született.

A sárospataki Szent Erzsébet kultuszáról érdeklődöm:

– *Kedves Hanna!*

Tudjuk, mert hallottuk, hogy Ön és férje voltak kezdeményezői, támogatói 10 évvel ezelőtt a sá-rospataki Szent Erzsébet ünnepeknek, a jelmezes, történelmi felvonulásnak, melyet az elmúlt évek-ben és ez évben is ezrek, nyolc- tíezren, láthattak és élvezhettek.

Itt van a kezemben az alapító okirat másolata, eb-ben is rögzítve van, hogy nemcsak kezdeménye-zői, de az első perctől kezdve mindmáig támogatói voltak az újjáéledő pataki Árpádházi Szent Erzsé-bet kultusznak.

Hogy kezdődött?

– Első sárospataki látogatásunk 1992-ben volt. Akkor és ott találkoztunk dr. Eperjesi Eszterrel, a

Református Kollégium Múzeumának igazgatójával. Ő családunkat választotta kutatási témaként, Szathmáry Király kiállítását rendezett. A felejtetetlen Újszászy házaspárral Eszter révén ismerkedtünk meg. Édesapámnak és nekem is nagy élményt jelentett a halk szavú, szívós tudós házaspárt, a magyar ügyek harcosát és a Kollégium lelkeségét őrző embereket szellemiségét megélni...

Ettől kezdve könyvadományokat küldtünk a Kollégiumnak.

Egyik látogatásunk alkalmával felfedeztük a pataki Szent Erzsébet szobrot. Restellem, de akkor még nem tudtuk, hogy Patak szülöttjének vallja a királylányt. Mi főleg wartburgi-marburgi életéről hallottunk, azt ismertük. Fölvetődött közöttünk, hogy kiállítást kellene rendezni emlékére.

Dr. Dankó Katalin, a Rákóczi Múzeum igazgatója támogatta az ötletet, de miután nem volt pénz arra, hogy ők gyűjtsenek anyagot, mi álltunk neki a Szent Erzsébettel kapcsolatos helyek felkeresésének. A Katolikus Egyház, a plébánosok mindég a legnehezebb időkben is megünnepelték Erzsébet szentté avatásának és halálának évfordulóját.

Dr. Dankó Katalin is évek óta fáradozott azon, hogy a szegényeket, a betegeket ápoló Árpádházi királylányra értékes előadásokkal emlékezzenek. A hatalmas tablókra tett képanyaghoz magyar-német-angol feliratokat készítettünk. Dr. Dankó Katalin a Magyar Nemzeti Múzeum tárgyaival egészítette ki a sok munkával tablókra felvitt képeket, sőt még egy filmet is készített róluk.

Ez időben, 1996-ban történt az Árpádházi Szent Erzsébet Történelmi Társaság megalapítása. A jogilag elismert alapításra később került sor a formások elintézése után. Tőlünk származnak a Társaság célkitűzései: tudományos és karitatív munka, valamint kultuszának terjesztése. Rendkívül lelkes kis gárda jött össze, ők az oszlopai a társaságunknak. Stumpf Gábor elnök és utódja Dr. Szabó Irénke sokat tett Szent Erzsébet kultusza ügyében.

A kuratórium tagjaiként a férjemmel együtt a külföldi kapcsolatokon és az ötletek gyűjtésén dolgoztunk. Miután fiatalkoromban művészettörténésznek készültem, nagyon tetszett a feladat. Férjem, J. Horváth Tamás mindég is a kultúrtörténet szerelmese volt. A magyar mellett latin, olasz, angol, francia és persze német nyelvtudása óriási tőke a kutatásban.

Ha csak listát íránk a gyűjtésünk nyomán keletkezett adományainkról, az unalmas felsorolás lenne, mert nem fejeznék ki azt a lelkesedést, amivel ezt a kreatív kihívást elfogadtuk. Anyagi és időbeli áldozatokat szívesen hozva nagy energia bevetéssel és boldogan kutattunk, utaztunk, értékes emberekkel ismerkedtünk. Megtöltötte minden napjainkat a feladat. Sokat tanultunk, nagyobb, szélesebb kultúrtörténelmi perspektívánk lett, más horizonttal nézzük ma Magyarországot és történelmét.

– *Csak tárgyakat gyűjtöttek?*

– Nem. Nem. Mindent, ami Szent Erzsébethez kapcsolódik. Céltudatos utazásaink során feltérképeztük azokat az emlékhelyeket, melyek a jeles magyar királylányhoz, Szent Erzsébethez kötődnek. El sem tudom mondani hirtelen, hol és milyen – itthon nem vagy csak kevésbé ismert – helyekre és értékekre bukkantunk.

– *A kedves Hanna asszony jegyzeteit rendezgeti, hosszú a lista, de mert fontos információkat tartalmaz a Szent Erzsébet tisztelői, későbbi kutatói, utazók részére, hogy engedelmével a jegyzetekből – csak tömondatokkal fogalmazva – ide másolom ezt a listát:*

1. Utazások

Németországban, ahol Erzsébet élt: Eisenach-Wartburg, Kreuzburg, Marburg,- Schmalkalden, ahová a keresztes háborúba menő férjét elkísérte.

Pottenstein, ahol özvegyként egy telet töltött.

Gössweinsteint, a közeli falu, mely sziklabarlangjába a viharban bemenekült.

Bamberg, ahol férje koporsóját fogadták.

Reinhardsbrunn, ahol a türingiai grófok családi temetkezési helye volt.

Az ereklyék miatt: Braunfels, Kastélyban kancsója – Coburg, Veste Coburg múzeumban pohara – Sayn, Kastélyban kar-ereklyéje – Andechs, klostorban esküvői inge.

Sok ezres tömeg Patakon.

XX. SZÁZAD

– Gertrudistól Oberwalluf, templom ferences kötőse – Speyer, Dóm selyem darab esküvői ingéből – Halberstadt, Dóm csontszilánk – Esztergom, díszbot ágyából, ereklyetartó – Admont, innen származik a pataki ereklye.

Franciaországi utazások: Párizsban többször a Temple utcai Szt. Erzsébet templomot és a Versailles-i Szt. Erzsébet templomot kerestük fel. Cambrai-beli látogatás. Az észak francia város katedrálisában – úgy tartják – Szent Erzsébet szíve van náluk. Erzsébet többször nagyobb ezüst-arany adományt küldött a templom javításra, kultusza itt is nagy francia ősei miatt is.

Szent Erzsébet ábrázolások: Kassa, Bártfa meglátogatása a szép Szent Erzsébet szárnyas oltár miatt. Körmenői Szent Erzsébet. Templom, ahol ereklye is van.

Heisterbach, kolostor-templomrom, onnan származott az Erzsébet-legendaíró Cesarius. Kloster Eberbach, legendákban említve. Wienhausen, a kolostorban szebbnél szebb Szent Erzsébet falikárpitok találhatóak, és egy ó német nyelvű balladának (Szent Erzsébet és férje búcsújáról) eredeti szövege.

Bamberg: Kiállítás volt az Andechs Merániai házról, Gertrud, Erzsébet anyja családjáról. Darmstadt, Landesbibliothek. Itt található Szt. E., Gertrud lánya, imakönyve, pár színes képpel.

Wiesbadeni Termálfürdő kiállítás: a meleg fürdővel kapcsolatos egyik leírás a Szent Erzsébet csodatételei között van.

Bréma: A *Henrik, az oroszlán* című kiállítás meglátogatása, 13. századi a braunschweigi hercegről, hogy ismerkedjünk a korról.

Utazások a pünkösdi Szent Erzsébet középkori ünnepség miatt. A kilencvenes években nem volt még Magyarországon sok ilyen ünnep, ezért számtalan középkori ünnepre utaztunk, ötletgyűjtési céllal: Bad Münster am Stein, St. Goar, Oberwesel, Münster, Sarmshausen, Rudesheim, Satzvey, Bingen stb. A *Landshuti menyegző* nevű nagy kosztümös ünnepről filmet küldtünk Patakra. A régi mesterségekről, ételekről, rendezésről mindig beszámoltunk, az ötleteket nagyon leleményesen meg is valósították Patakon. Ma már ezek részesei a pataki áhítatnak és népiünnepélynek.

– *Végighallgatva, olvasva ezt a listát, elcsodálkoztam, hisz ez nagyon sok pénzt és időt kívánt.*

– Tíz év nagy idő, ami alatt ezek megtörténtek.

Nézzé Sándor, nem vagyunk gazdagok, Németországban a polgársághoz, a középréteghez tartozunk, Magyarországhoz képest jobb ott a kereseti lehetőség. Sokat dolgoztunk, sokat utaztunk, de ezt Szent Erzsébet iránt érzett tisztelettől indítva protestáns létünkre is örömmel és élvezettel tettük.

S ha már a támogatásoknál, a pénznél tartunk, hadd említsem meg, 1996 áprilisán az Árpádházi Szent Erzsébet Történelmi Társaság alapítására 60 000 forintot adtunk. Nemzetközi utak alapítványra 150.000 forintot adományoztunk.

– *Igen, én is olvastam a pataki barátaink által küldött alapító okiratban, illetve csatolmányokban.*

– Jó szívvel tettük – teszi hozzá Hanna asszony.

De sajnos volt félresikerült investálásunk is, az a kb. 800 márka, amit a középkori források latinról németre történt fordítására kiadtunk. A Marburg kulturális ügyeivel foglalkozó úr azt mondta, kiadják a könyvet. Szerencsére ”csak” ennyit fizettünk ki, mikor azt mondták, valahol találtak egy régi német fordítást, nem érdekel senkit ez, és pénz sincs a könyvkiadásra. Nem adták ki.

Kisebbségi adományokat adtunk folyamatosan különböző célokra Patakra. Ruhákat küldtünk minden évben, az eladásból bejött pénzből karácsonyi csomagokat készítettek a rászorulóknak – Erzsébet szellemisége jegyében.

– *Pataki barátaink mondják, hogy a nagy sikerű, tömegeket vonzó kosztümös felvonulások ruhái is nagyrészt az Önök segítségével került a birtokukba.*

– Igen. A rendszeres vásárlás és gyűjtés eredményeként elég hamar 90 ruhánk volt. Az elsőket Németországban készítettük, ezek sok pénzbe kerültek. Születésnapra barátoktól anyagokat kaptam, a használt ruhapiacra selyem, bársony függönyöket vettem. Frankfurti barátnőm, Dóry Marietta sok gyönyörű kosztümöt varrt saját kezével. A legtöbbet Rádai Katalin készítette. Rengeteg munkájáért igazán soha nem kapott megfelelő elismerést – gondolkodik el Hanna asszony. Nemcsak varrta, hanem gondozta is a ruhatárat, s ha a felvonulásnál eső esett, sok gondot jelentett a tömeges szárítás.

– *Kis szünet után folytatja:*

Legalább 50 miseruhát szereztem a mainzi Szt. József idősotthonból. Ezek közül pár szép darab a pataki Keresztény Gyűjteménybe került. Két

selyemhímzéses miseruha a pataki Görög katolikus templomhoz, mások a történelmi felvonuláshoz kerültek. Azt hiszem, sokat Kárpátaljára is küldtünk. Abban az időben tolmácsként a frankfurti vásáron egy indiai céggel dolgoztam. A mai értéke annak a királyi palástnak, melyet most a középkori felvonuláson használnak, 300-350 Euro. Akkoriban sok selyem brokát szegélyhez, karneol, achát és más féldrágakövekhez tudtam hozzájutni, melyeket felhasználtunk a korona és ékszerkészítésnél.

A középkori jelleg érdekében gyűjtöttünk kottákat, CD lemezeket, zenei könyveket, hangszereket: tekerőlant, zörgősíp, indiai dob, csörgődob, kereplő, vadászkürt, szarukürt, harsonaféle, furulyák, mandolinok, gitár, citera, triangulum, csöngettyű, indiai lábcsongettyű, okarina, pánsíp, balkáni, erdélyi gyerekjáték hangszerek, stb. A hangszerek használható állapotban voltak, csak pár húros hangszert javítani kellett.

Ezeket mind a Sárospataki Farkas Ferenc Zeneiskolának adományoztuk.

– *Kérem, álljunk meg egy pillanatra, hogy én is levegőt vegyek. Ennyi értékről, kincsről „leltárba véve” csak az évszázadokkal ezelőtt készült, a Szathmáry Király család egy-egy örökösödési összesítő iratában olvastam. De hol van már az idő! Újra itt van Platthy Ida nagyasszony...*

– Várjon még a laudációval Sándor, hadd beszéljek a könyvekről és a férjem tevékenységéről is.

Könyvek: igyekeztünk Európa piacain, üzleteiben mennél több Szent Erzsébettel kapcsolatos könyvre szert tenni.

A legértékesebb a Fürstin, Dienerin, Heilige nevű katalógus, Erzsébet halálának 750 éves évfordulójára adták ki, értéke 100 Euró. Szereztünk kisebb marburgi katalógusokat. A brémai Henrik, az Oroszlán című 3 kötetes kiállítási katalógus az 1125-1235 közötti időt ölelte fel, fontos forrás. Emlékeim szerint 80-100 márka volt az ára.

Nem könyv, hanem kép, színes üvegablak-terv, mely Szent Erzsébetről 1920 körül készült, s ezt a Katolikus Gyűjteménynek ajándékoztuk az évfordulóra. Sajnos nem lett nyilvánosságra hozva kiállításon.

Még néhány mondat a kiállításokról – szól Hanna asszony rezignáltan.

Az 1995-ben rendezett Sárospataki kiállítás anyagát Tihanyba vitték. Ott jártunkban megnéztük, s elszomorított, hogy minden közreműködő nevét felírták, csak a mi kettőnk nevét hagyták el...

Kutatásaink folyamán bukkantunk rá a párizsi Nemzeti Könyvtár középkori spanyol Szent Erzsébet kódexére, melyből pár kép fényképezésére – sajnos óriás pénzekért – a Nemzeti Múzeum engedélyt kapott.

1999 körül volt egy kiállítás Párizsban, a Rue de Temple-beli Szent Erzsébet templomban, 1999 körül Charnei Anikó barátnőm segítségével kiegészítettük francia feliratokkal a 3 nyelvű szövegeket.

2007. Pünkösdjén leadtuk az Erekyék kiállítás fényképanyagát, sajnos még a mai napig nem állították ki, ami azért baj, mert a 800 éves évforduló vége felé jár. Filmek készítésénél nyújtott segítség. Férjem, Horváth Tamás Barcs Endre filmrendezővel utazott Thuringiába, 2 lányunk és mi ketten a Duna Tv filmrendezőjét Erhardt Ágostont kísértük 2007-ben Marburg, Sayn, Braunfels stb. városokba. Természetesen, mint minden tevékenységünket, ezt is honorárium nélkül végeztük.

Éreztem, a hangja színét veszti, elszürkül, mintha fáradt lenne. Dadogva igyekeztem „segíteni” beszélgető partneremnek. Hagyjuk abba – mondtam.

– Nem, nem! Szólt és élénkült fel újra hangja is, arca is. Íme itt van jegyzeteimben a férjem, J. Horváth Tamás ez irányú tevékenysége, aki öt európai nyelv birtokában hatalmas munkát végzett Szent Erzsébet életének, tiszteletének megírt részletei felkutatásában.

– *Abban egyeztünk meg, hogy én ismét tőmondatokban számolok be J. Horváth Tamás munkásságáról, meghallgatva Hanna asszony kiegészítéseit. Íme:*

Horváth Tamás érdeme: az ún. Wienhauseni Ballada, kb. 1450-ben feljegyzett 24 rövid versszakból álló ónémet balladaszerű költemény modern németre, majd magyarra fordítása. A *Távlatok* c. folyóirat 1997. novemberi számában jelent meg. A Magyar Máltai Lovagok Akadémiáján 1997 novemberében tartott előadás szövege szerkesztett formában az *Új Horizont* c. veszprémi folyóirat 2000. 5. számában (97-105, lap) jelent

meg.

Egy kisalakú (a kassai dóm oltárképeivel együtt) 33 oldalas német - magyar nyelvű ún. "zarándok füzetet" jelentetett meg *Ki voltál Te, Erzsébet* címmel, melyet 2007-ben újra kiadott a Társaság. A 2001-ben a Szent István Társulat sorozatában megjelent "Magyarország virága" c. kb. 380 lapos könyv fordítását is nevezett kezdeményezte. A könyvben jelzett szövegek 13. századi latinról való fordítása mellett emlékezete szerint *A négy szolgáló vallomása*, a Caesarius de Heisterbach legendája és számos csodaleírás lektorálását, jegyzetekkel ellátását és szövegszerkesztőbe írását végezte el minden ellenszolgáltatás nélkül.

(Több forrás – így a Wienhauseni Ballada – német könyvtárakban történt felkutatását és fénymásolását is Horváth Tamás végezte.)

Előadások: Frankfurt, München, Oberwalluf, Budapest, Mainz, Gössweinsteint Szent Erzsébet. Előadások felvonuláshoz.

Kapcsolatépítések: Wartburgban Schuhardt várkapitánynál többször jártunk, egyszer tolmácsként is közreműködtem. Balogh Júlia, a Duna TV osztályvezetőjénél, 2006-ban személyesen jártunk, nemcsak film ügyekben, hanem, hogy nagy gyűjtést rendezzenek a pataki Szt. Erzsébet Házra. Sajnos nem sikerült a tervünk.

Közreműködésünk nyomán Párizsból (Szent Erzsébet templom) Baron atya kétszer, a mostani plébános 2007-ben járt Patakon. Utóbbinak szép középkori női és férfi kosztümöt ajándékoztunk. Baron atya vágya volt, hogy a Szent Erzsébet ünnepeket ők is kosztümös megemlékezéssel üljék meg, de ez nem sikerült. Az idei 800 éves ünnepek miatt a párizsi Nagykövetség kért, keressem fel őket. A pataki zenészek, táncosok meghívását sajnos nem tudták vállalni, lelkesedésünk talán hozzájárult ahhoz, hogy gyönyörű ünnepet készítsen novemberre a Magyar Ház. (Nagymise a Notre Dame katedrálisban, a cambrai szívereklye ott lesz. Lesz kiállítás, stb.) Az olasz nagykövetséggel felvették a kapcsolatot a Perugiában történt szentté avatás miatt, szlovákokkal Kassa kapcsán, a columbiaiak is meg lesznek hívva a nagy Szent Erzsébet kultusz miatt. Érdekesekek a svédek is, mert védőszentjüknek, Szt. Brigittának példaképe volt Szent Erzsébet.

Tudjuk – mondták –, hogy szentünk előbb utóbb Európa védőszentje lesz!

Cambrai-ban megismertük a Cambrai-Esztergom Baráti társaság elnökét, Descarpentier urat és számos magyart. Biztosan eljönnek Patakra. A Versailles-i Szent Erzsébet templom hívei 28-an zarándokolnak busszal Magyarországra. Szintén készülnek a hívek Németországból, Saynból, Braunfelsből Magyarországra.

G. Jaksche úr több Szent Erzsébet könyv írója kétszer volt Patakon, meghívott egy buszra való sárospatakit falujába, melyben csöpp Szent Erzsébet kápolnát avatott fel.

Véletlenül találkoztunk egy volt türingiai miniszterrel, aki felhívta figyelmünk a Buda Fő utcai templomban lévő Szt. E. vándorbotra, melyet Hadik András adott a templomnak. Így szereztünk tudomást a bot létezéséről. A türingiai Benzien úrtól megkértük színdarabját és engedélyét, hogy játsszák Patakon darabját, de erre még nem került sor. Grossmann asszony és középkori zene együttese értékes hangszer adott nekünk. Találkoztam Motalembert gróffal 1998-ban. Őse több könyvet írt a "mi kedves Szent Erzsébetünk-ről" – így írta, s báró Eötvössel levelezésben állt. Szép régi kiadású Szent Erzsébet könyvvel ajándékozott meg. Sajnos meghalt.

Özvegyét megpróbáljuk rávenni, hogy a kastélyukban lévő Szent Erzsébet övet részleteiben lefényképezzék, hogy tudományos kutatásra legalább így sor kerüljön, és a honiak megismerjék. Levelezünk vele.

2006-ban az 1956-os frankfurti ünnepségen Sólyom László államelnök úrral beszélünk a Szt. Erzsébet Ház renoválási gondjairól, s levélben is kértük segítségét. Az lenne az álmunk, hogy ezt a házat múzeum, iroda, stb. mellett szociális célokra is berendezzék és többek között ezeket a célokat is szolgálják.

Fejezte be jegyzeti ismertetését a kulturális Nagyszony kissé fáradtan.

– *Megint segíteni akartam, és dadogva magyaráztam, kevés a pénz...*

Nem pénzről van szó – élénkül fel ismét – nem vagyunk kereskedők, legalább is a kultúrával nem kereskednénk. A méltánytalanság az, ami zokon esett: elhallgatások, figyelmetlenségek. Szó nem esett rólunk az évfordulón.

– *Köszönjük szépen – dadogom én restelkedve. Ne haragudjon ránk, nem így akartuk.*

Rózsás János

VÁDIRAT ÉS ÍTÉLET

A szovjet katonai törvényszékek működése a megszállt és porig alázott Magyarországon,
a második világháborút követő leszámolás és rabszolgatoborzás során

A következőkben visszamegyek abba a távoli ködös múltba, ahogy ifjúságom nagy kalandja, a szovjet rabság elkezdődött... Talán érdekes lesz ezt a sajátságos, áttételesen minden sorstársamat feltétlenül érintő tudósításomat elolvasni.

2007. július 20-án levelet hozott a posta: Moszkvából egy, számomra nagyon jelentős hivatalos irat érkezett! Életem alkonyán komoly jelentősége van annak, hogy egy titok, – részlegesen ugyan, – de feltárult előttem.

Nagy meglepetésemre megkaptam az orosz fővárosból, a Föderációs Biztonsági Szolgálatól (a szovjet KGB utódszervezetétől) az 1945. február 6-án a 3. Ukrán Hadsereg katonai törvényszéke által rám és társaimra kimondott *ítéleti eljárás jegyzőkönyvének a fénymásolatát*, melyből annak idején egyetlen szót sem értettünk. Kézzel írott, sok helyesírási hibával (!), gyatrán megfogalmazott szöveget olvashattam, – természetesen kivágták belőle a „tettetársaimra” vonatkozó adatokat, mintha nem tudnám, hogy kikkel ültem ott, a halálos ítéletet várva, és kik vettük tudomásul nagy meglepetéssel, hogy csak tíz évet kaptunk!

A dolog ott kezdődött, hogy egy moszkvai orosz irodalmár barátom (Ljov Szemjonovics Matvejev) fejébe vette, addig talpal, amíg meg nem küldik nekem ezt a szöveget. 2007. februárjában kitérő választ adtak a moszkvai Állambiztonsági Szolgálatól, de most elküldték az ítélet eredeti szövegének a személyi adatoktól megcsonkított fénymásolatát, ezúttal is közvetlenül az én lakcímemre. Azt írták, hogy a 2007. május 31-i beadványomnak tesznek eleget. Fogalmam sem volt, hogy a barátom csak nem adta fel a nevemben folytatott küzdelmet, amíg a végére nem járt az ügynek. (Hálából elküldtem neki az ítélet jegyzőkönyvének egy fénymásolatát: lássa, mit harcolt ki a számomra!)

De nem csak azon lepődtem meg, hogy végre megtudhattam: „milyen halálos bünt követtem el” 18 évesen azért, hogy aztán az enyhe ítéletnek számító tíz évet méltán kiérdemljem, hanem azon is, hogy nagyon leegyszerűsített volt az ítélet szö-

vegében a tényállás taglalása. Semmi vértől csöpögő vádak, csak annyi, hogy robbantani akartunk, mint diverzánsok, kárt tenni a Vörös Hadseregnek, német kiképzőtisztek oktatása nyomán.

(Persze most már, hogy az alapvető kíváncsiságom ki van elégítve, jelenleg az motoszkál az agyamban: a kihallgatások során mit irkálhattak össze, – hála a jó Istennek a meglehetősen vérszegenyen indokolt, – az életet jelentő ítélet érdekében, amikor a hathetes vizsgálati fogság befejeztével a tizenhatodik oldalon írtam alá a jegyzőkönyvet!?)

Az emlékirataimban már régen megírtam, hogy az ítéldbíró, egy sápadt, sovány (amint most kiderült: Govejscsuk nevű, valószínű ukrán származású!) alezredes, nagyon fáradtnak és egykedvűnek látszott az eljárás során. Még így utólag is érződik, hogy futószalagon ment minden, hogy minél több rabszolgát lehessen indítani a birodalom belseje felé.

A legkülönösebb az ítélet indoklásában, hogy a másik két fiatal társammal együtt a 9-es diverzáns pont mellett megkaptuk a 2-es pontot is: „fegyveres felkelés a rendszer ellen”, mintha hazaárulók lettünk volna. Nyilván „hazaárulók voltunk”, mert hiszen tudunkon kívül (ami tényállást csak a későbbi kutatásaim során tártam fel) a letartóztatáskor automatikusan szovjet állampolgárok lettünk, hogy a szovjet büntetőtörvénykönyv 58-as, politikai paragrafusa teljes súlyával vonatkozhasson ránk, minden egyes vádpontja tetszőlegesen alkalmazható legyen velünk szemben!

Aztán különös érzés: amiből akkor egy kukkot sem értettem, most nem csak, hogy elolvashattam, de azt is megtudtam, hogy milyen alulképzett emberek foglalkoztak az ügyünkkel. Nem csoda, hogy nem tudtuk nekik a rossz, – se oroszul, se magyarul igazán nem tudó – tolmácsokon keresztül elmagyarázni, hogy mi is volt az a levente mozgalom, és hogyan keveredtünk a frontra, amikor a nyilván elvesztett háború végén odadobtak bennünket, fiatal és tapasztalatlan gyerekeket koncnak (= a vádirat szerint önként felajánlva

XX. SZÁZAD

diverzáns és hazaáruló szolgálatainkat a Wehrmachtnak!).

Még szerencse, hogy a hrucsovi enyhülés éveiben, a Szovjetunió Kommunista Pártjának az 1961-es XXII-es pártkongresszusán hozott határozata alapján, amikor a pártonkívüli elítéltekkel kapcsolatban is kinyilvánították, hogy politikai megtorlás áldozatai voltak, a magyarok periratainak – egyéni kérelemmel történt felülvizsgálata során – a moszkvai katonai főügyészség elismerte, hogy a szovjet katonai törvényszékek annakidején tarthatatlan vádakot soroltak fel a háborús pszichózis, a rabszolgaszedés szorgalmazása közben a háború szeszélyeinek kiszolgáltató honfitársaink fejére. Így került sor a hivatalos és jog-

erős rehabilitációs eljárás lefolytatására, *még mindig* a szovjet illetőségű polgárokkal azonos, törvényesített ügymenetben. (Akkor még mindig, vagy egyáltalán meddig számítottunk kettős állampolgárságúnak?) Hiszen a magyar belügyminisztérium csak akkor törölt minket a hazai bűnügyi nyilvántartásból, amikor Moszkva erre „jelet adott”!

Az a tény, hogy itthon egyesek továbbra is lefasisztáznak bennünket, annak a következménye, hogy a kommunista elvtársak még ma sem hajlandók szembenézni azzal a nemzetárulással, amikor a második világháború után válogatás nélkül a moszkoviták kezére játszották a magyarok százezreit.

A DONI KATASZTRÓFA

Egyéni vallomások

Elhangzott Miskolcon a hősök sírjának koszorúzásán 2008. január 13-án

1943. január 12-én a II. világháború keleti frontján nagy erejű támadás érte a Don-kanyarban védelmi állásokat elfoglalt, közel 200 ezer fős 2. magyar hadsereg egységeit. Sokáig csak annyit írtak a történelemkönyvek, hogy a Don-kanyarban elpusztult szinte a teljes 2. magyar hadsereg. A rosszul felszerelt, az orosz télre fel nem készült magyar katonák hatalmas túlerővel álltak szemben. 140-150.000 ember pusztult el az ellenséges tűzben és az ennél is veszélyesebb orosz télben. Hősök voltak? Áldozatok? Ezt csak a résztvevőktől tudhatjuk meg. Csak az ő szavaik meghallgatása, soraik elolvasása után mondhatunk ítéletet.

”Én túléltem, de a szüleim nem....,

Ezerkilencszáznegyvenhárom januárjában borzalmas körülmények között, Kondenzovo mellett magunkat megadni kényszerültünk. A partizáncsapatok összeszedték fegyvereinket, a foglyokat egybeterelték, és ezzel elkezdődött a pokol. A németeket és a tiszteket helyben, a foglyok előtt egyszerűen agyonlőtték. A megmaradtakat a partizánok és az egyenruhások körülbelül egy hétig meneteltették kegyetlenkedések közepette. Ez alatt mindenünket elszedték, sokunknak megfagyott keze, lába, az éjszakai pihenőt mindig tető

nélküli házakban, istállóban vagy a szabad ég alatt töltöttük. A legyengült, járni képtelen foglyokat agyonlőtték. Jelentősen megfogyatkozva, elcsigázva értük el az erdei gyűjtőtábor. A tetvek hemzsegték rajtunk, kitört a vérhas és a tifuszjárvány – elvitte a foglyok 95 %-át. Lägerünk neve titkos volt. A megmaradtak a tambovi lágerbe kerültek, majd egy részüket innen is tovább szállították. Én többedmagammal Taskentben kötöttem ki, ahonnan egy idő után továbbvittek Cseljabinszkbe. Itt farönk esett a lábamra, emiatt sebesültként engedtek haza 1945 augusztusában. Én túléltem a háborút és a hadifogságot, de drága szüleimet elvitte a kaszás.

Horváth B. József – Mátraderecske

Mi történt a doni hadifoglyokkal?

Mint kassai légvédelmi tüzér, 1942-ben kerültem ki az orosz frontra, és 1943. január 18-án estem hadifogságba. 12 napi gyaloglás és 18 napi vasúti szállítás után értük el a 150-180 kilométerre lévő tambovi gyűjtőláger! Ez idő alatt a hadifoglyok 40-50%-a meghalt vagy megőrült: nem bírta ki az embertelen körülményeket. A 30 nap alatt csak néhányszor kaptunk enni – szárított kenyeret és sózott halat –, de vizet alig. Lägerünk egy tölgyerdőben volt. Gallyakból készültek a két végén nyi-

tott barakkok. Fekhelyül a karvastagságú ágak szolgáltak, szalmazsák vagy pokróc nélkül. A következő napok egyikén fürödni mentünk egy üres barakkba. Két liter vizet kaptunk fejünként. Jégcsapok lógtak a mennyezetről... Napi 20 dkg kenyér volt a legfőbb táplálékunk... A halottak száma naponként 150-200 főt tett ki: közös sírba kerültek anélkül, hogy nyilvántartásba vették volna őket. Voltak köztük magyarok, németek, olaszok, románok. 1943. március 28-án egy csoporttal elvittek az Ural északnyugati részére, ahol még kemény tél volt. Itt is erdőben laktunk és ugyanúgy aratott a halál, mint az előző helyen. Júniusban a Nemzetközi Vöröskereszt ellenőrzésének köszönhetően tovább szállítottak Brovszk városába, ahol mintegy ezren, valamivel jobb körülmények közé kerültünk. Felerősödésünkért a lágerparancsnokot tették felelőssé.

Ludányi Imre – Lőrinci

A túlélőket csak májusban regisztrálták

A Dontól való visszavonulásra 1943. január 10-én kaptunk parancsot. 8 nap múlva, január 18-án estünk fogságba Minszk város környékén. Az első éjszakát hullák között piszokban töltöttük egy hangárszerű épületben. Másnap, 19-én mintegy 10.000 főt elhajtottak. Visszamaradtunk úgy 80-an, akik fizikailag rossz állapotban voltunk. Mi temettük el a hullákat. Március közepén mi is útra keltünk. Öt nap után szerelvényünk a nyílt pályán megállt, összegyűjtötték az útközben elhunytakat, és valahova elvitték. Újabb utazás, újabb temetés következett. Nyilvántartásba vétel sehol! Csak 1943 májusában kerültünk olyan lágerbe, ahol felvették személyi adatainkat, és még ujjlenyomatot is vettek.

Giczi János – Kővágóörs

Fogságba és a Sztrij (Ukrajna) körüli harcokban

Főhadnagyként 1944 elején behívót kaptam, és bevonultam a Sopronba áthelyezett 4. honvéd gyalogezredhez. Június 20-án indultunk a frontra, 23-án érkezünk Sztrijbe. Innen továbbmentünk Sztaribochohodzsánba, ahol néhány napig tartálékban voltunk. Századunkat azonban rövidesen riasztották, és egy géppuskás század kíséretében elindultunk az orosz támadás feltartóztatására. A katonák puskáinként 40 töltényt kaptak, de lőni

nem tudtak, mert az elavult mannlicher puskáink használhatatlanok voltak a berozsdásodott zárdu-gattyúk miatt. Otinija térségében, Cleboika köz-ségben beérkeztünk az első vonalba. Előttünk az oroszok, és a "senki földje" az előző ütközetekből visszamaradt temetetlen hullákkal. Napokig idegesítő csend honolt, majd június 23-án hajnalban megindult az orosz támadás. Az órákig tartó tűz alatt zászlóaljunkban óriási zűrzavar keletkezett. Mindenki rohant a bunkerekbe. Aki nem jutott be, elesett. Az oroszok tűzhengere néhány óra múlva túlhaladt rajtunk. Aki életben maradt, annak a szabadsága veszett el. Még aznap 10 órakor fogságba estünk Otinijánál.

Gedai Károly – Budapest

Fogadtatásunk Sztálingrádban-1945. június vége

Az útvonal: Focsani-Konstanca (hajóval) - Novorosszijszk(vasúton) - Krasznodar-Sztálingrád. A vasúti szállítás után egy borzalmasan lerombolt helység állomására érkeztünk. Kitámolyogtunk a vagonból, de egyeseket le kellett emelni, majd a földre fektetni. Halvány fogalmunk sem volt arról, hol vagyunk. Egy munkás kinézetű civil haladt el csoportunk előtt, tőle érdeklődtem a helység neve iránt. Elég cifra kíséző szavakkal nyomban megkaptam a választ; Sztálingrád – mondta, majd köpött egyet és a város felé mutatott. – Látod? Míg fel nem lesz építve, addig nem mentek haza. Itt fogtok megdögleni mindannyian. Köpött még egyet, és továbbment... Rövid, mintegy 15 perces menet után egy teljesen üres táborba érkeztünk, valamennyien a földre zuhantunk, annyira gyengék voltunk. Valamiféle főtt levet osztottak, utána feküdtünk tovább a földön. A latrinán nagy volt a forgalom, mert sok volt köztünk a hasmenéses. Őket egy közeli kórházba szállították... Az első éjszakát a szabadban töltöttük. Másnap egy romos fürdőépületből kialakított körletben helyeztek el bennünket. Ez lett a kb. 1500 német és magyar hadifogoly otthona néhány évre, a 7362/1-es számon. Mindannyiunkat karanténba zártak, mert több emberen a vérhas és tífusz tünetei mutatkoztak. Jó ideig munkába menet az utcán is gyűlölt ellenségként fogadtak. Főleg a gyerekek és a fiatalok hangos fritz-fasiszt jelzőkkel illettek, és jókora tégladarabokkal dobáltak, a közelállók le is köptek bennünket. A felnőttek közül többen bottal ütlegeltek.

Takács Péter – Debrecen